

שם מחלקה:
ביה"ס ללימודי יסוד ביהדות
שם ומספר הקורס:
טעמי המצוות במחשבה היהודית
03-095-95

שם הקורס באנגלית:

Reasons for the Commandments in the Jewish Thought

(מתכונת מקוצרת – מלחמת 'חרבות ברזל')

שם המרצה: ד"ר אלי גורפינקל

סוג הקורס: מתוקשב

היקף שעות: 2 ש"ש / 4 נ"ז

מסטר: קיץ

שנת לימודים: תשפ"ד

במערכת Moodle -

אתר הקורס באינטרנט:

א. מטרת הקורס:

הקורס יסקור את תולדות הדיון בטעמי המצוות, יחשוף את הגישות המרכזיות בסוגיה, ינגיש בפני הלומדים הקורס חטיבה מרכזית במסורת היהודית, ויעמיק באחד המרכיבים החשובים של המסורת והתרבות היהודיים.

ב. תוכן הקורס:

הקורס בוחן את הנושאים הבאים:

מושג ה'מצווה' וייחודו בתיאולוגיה הדתית

חקר טעמי המצוות: שאלות יסוד

טעמי המצוות במקרא; במחשבת חז"ל; ובפילוסופיה היהודית-הלניסטית

הפילוסופים של ימי הביניים: רס"ג, ריה"ל, ראב"ע, רמב"ם, אברבנאל

מחשבה מודרנית: משה מנדלסון, רש"ר הירש, ראי"ה קוק, ובני חוגם.
עיון שיטתי בטעמי מצוות מובחנות

הקורס מחולק לשלוש חטיבות ובהן 11 יחידות למידה נושאות:

מבוא כללי: מצוות וטעמיהן – רצוי או מסוכן?

חטיבה א': מבוא כללי; טעמי המצוות במחשבה היהודית הקדומה

קריאה נוספת	קריאת חובה	נושא השיעור	
היינמן, ח"א עמ' 14-22	דפי מקורות וסיכום	טעמי המצוות במקרא	1
היינמן, ח"א עמ' 22-36 אורבך, עמ' 321-347 לורברבוים, השגבה	דפי מקורות וסיכום	טעמי המצוות במשנת חז"ל	2
היינמן, ח"א עמ' 36-46	דפי מקורות וסיכום	במחשבה היהודית-הלניסטית	3
היינמן, ח"א עמ' 49-53	דפי מקורות וסיכום	במחשבת רס"ג	4

חטיבה ב': הפילוסופיה היהודית בימי הביניים

קריאה נוספת	קריאת חובה	נושא השיעור	
היינמן, ח"א עמ' 58-65	דפי מקורות וסיכום	ר' יהודה הלוי	5
היינמן, ח"א עמ' 65-72	דפי מקורות וסיכום	ר' אברהם אבן עזרא	6
היינמן, ח"א עמ' 79-97	דפי מקורות וסיכום	רמב"ם	7

חטיבה ג': המחשבה היהודית בעת החדשה

קריאה נוספת	קריאת חובה	נושא השיעור	
היינמן, ח"א עמ' 117-124	דפי מקורות וסיכום	ר' יצחק אברבנאל	8
שלום, פרקי יסוד, עמ' 113-152	דפי מקורות וסיכום	תורת הקבלה	9
סיידלר; היינמן, ח"ב עמ' 91-1161	דפי מקורות וסיכום	רש"ר הירש	10
נהוראי	דפי מקורות וסיכום	הראי"ה קוק	11

ג. דרישות קדם: אין

ד. חובות / דרישות / מטלות:

נוכחות במפגשי ההנחיה
עיון בדפי המקורות
הגשת מטלות כמפורט באתר הקורס

ה. מרכיבי הציון הסופי:

מטלות במשך הקורס – 15%
מבחן מסכם – 85%

ו. ביבליוגרפיה:

דפי מקורות מפורטים לכל שיעור; ניתן למצואם באתר הקורס במודל.

מקורות

סעדיה בן יוסף פיומי, **הנבחר באמונות ובדעות**, יוסף קאפח (תרגום), ירושלים תש"ל
יהודה הלוי, **ספר הכוזרי**, יהודה אבן שמואל (תרגום), תל-אביב תשל"ג
אברהם אבן עזרא, **יסוד מורא וסוד תורה**; יוסף כהן ואוריאל סימון (עורכים), רמת-גן תשס"ז
משה בן מימון (רמב"ם), **מורה הנבוכים**, מיכאל שורץ (תרגום), תל אביב תשס"ג
משה. מגדלסון, **ירושלים**, תל-אביב תש"ז
רש"ר הירש, **המצוות כסמלים**, ירושלים תשמ"ד
רש"ר הירש, **חורב**, ירושלים – ניו יורק תשס"ז
אברהם יצחק קוק (ראי"ה), **חזון הצמתונות והשלום**, ירושלים תשמ"ג

כללי

היינמן יצחק, **טעמי מצוות בספרות ישראל**, ח"א-ח"ב, ירושלים תשנ"ג
סילמן יוחנן, "בין טעמי מצוות למקור תוקפן", **מנחה למנחם; קובץ מאמרים לכבוד הרב מנחם הכהן**,
חנה עמית, אביעד הכהן, וחיים באר (עורכים), בני ברק תשס"ח, עמ' 179-186
גולדמן אליעזר, "המצווה כנתון יסודי של הדת", בספרו: **מחקרים ועיונים: הגות יהודית בעבר ובהווה**,
ירושלים תשנ"ז, עמ' 306-315

לורברבוים יאיר, "דתיות הלכתית של מסתורין והשגבה, דתיות הלכתית של ציות ושעבוד, והסתייגויות אחרות מטעמי המצוות וההלכות", **דיני ישראל לב (תשע"ח)**, עמ' 69–114
סיידלר מאיר, **טעמי המצוות במחשבה היהודית**, חוברת קורס, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשנ"ח
מחשבת המקרא, חז"ל, והפילוסופיה היהודית-הלניסטית
אורבך אפרים אלימלך, **חז"ל: פרקי אמונות ודעות**, ירושלים תשמ"ו, עמ' 321–347

מחשבת ימי הביניים והרנסאנס

דינסטג ישראל יעקב, "טעמי המצוות במשנת הרמב"ם: ביבליוגרפיה", **דעת** 41 (תשנ"ח), עמ' 101–115

ישפה רפאל, **פילוסופיה יהודית בימי הביניים**, א–ג, רעננה תשס"ה–תשס"ז
כשר חנה, "אמונות הכתיבה ב'מורה הנבוכים': קריאה צמודה של פרק כו בחלק השלישי", **דעת** 37 (תשנ"ו), עמ' 63–106

ליבוויץ ישעיהו, **שיחות על פרקי טעמי המצוות**, ירושלים תשס"ג
נהוראי מיכאל צבי, "הרמב"ם על המצוות כגזירות מלך וכאתגר אינטלקטואלי", **הרמב"ם: שמרנות, מקוריות, מהפכנות**, אביעזר רביצקי (עורך), ח"ב (תשס"ט), עמ' 367–374
פיקסלר דרור, "טעמי המצוות במורה הנבוכים ויחסם לשאר כתבי הרמב"ם: עיון בטעמי מצוות שילוח הקן", **צהר כב (תשס"ה)**, עמ' 104–95

רוזנוסר, דבורה, "ענייני השקפה וטעמי המצוות במשנה הראב"ע", **שמעתין** 171 (תשס"ח), עמ' 147–154

רחמי משה, טעמי המצוות: אקטואליה ופולמוס דתי בתקופת הרנסנס, **טללי אורות** יד (תשסח) 105–122

שוורץ צבי, **הגותו של הרמב"ם**, ירושלים תש"ן
שילת יצחק, "מטרתן וטעמיהן של המצוות - שיטות הכוזרי והרמב"ם", **צהר ג (תש"ס)**, עמ' 141–115
Kreisel Howard Theodore, "Reason for the commandments in Maimonides' 'Guide of the Perplexed' and in Provençal Jewish philosophy", *Maimonidean Studies* 5 (2008), pp. 159-188

תורת הקבלה

שלום גרשום, **פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה**, ירושלים תשמ"א, עמ' 113–152

מהשבה מודרנית

אריאל יעקב, "טעמי המצוות במשנת הרמב"ם, הרש"ר הירש, והראי"ה קוק", *החינוך לאמונה*

בדורנו (תש"ס), עמ' 42-55

דון אריה, "על בקשת טעמים למצוות ותחזית היהודי המודרני בהגותו היהודית של משה מנדלסזון",

מועד טז (תשס"ו), עמ' 75-88

לוי יהודה, "טעמי המצוות והפסיכולוגיה המודרנית", בד"ד 19 (תשס"ח), עמ' 71-78

סידלר מאיר, "לפתרון הבעיות המרכזיות ביותר של התודעה היהודית": הסימבוליקה של הרב שמשון

רפאל הירש על רקע תקופתו, *בדרכי שלום; עיונים בהגות היהודית, מוגשים לשלום רוזנברג*, בנימין

איש שלום (עורך), ירושלים תשס"ז, עמ' 323-351

שרלו יובל, "טעמי הקרבנות של הרמב"ם במשנת הרב קוק", *דעת* 39 (תשנ"ז), עמ' 123-148

Grünfeld Isidor, "Taamei hamitzvot in the Jewish legal philosophy of Rabbi S.R. Hirsch", *Ateret Tsevi: Jubilee Volume Presented in Honor of The Eightieth Birthday of Rabbi Dr. Joseph Breuer*. Marc Breuer and Jacob Breuer. (eds.), New York: P. Feldheim, 1962, pp. 95-113

מצוות מובחנות

ברנדס יהודה, "הטעם כמעצב הלכה: עיון במצוות הדלקת נר שבת", *אקדמות יב* (תשס"ב), עמ' 234-

209

די-סיניי שמואל, *נותן טעם לשבת: טעמי הכשרות בפרשנות היהודית*, רומא-מילאנו תשנ"ח

וינברג אורי, "טעם מצות שבת", *שמעתין* 136 (תשנ"ט), עמ' 68-72